

Seçim Sonuçlarını Sentetik Bir Modelle Okumak

Fikret Zorlu

Öğr. Gör. Dr.

Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

E-Posta: fikretzorlu@mersin.edu.tr

Özet Seçimler siyasal partilerin söylemlerinin ve seçmenlerle kurdukları ilişki biçimlerinin yansımaları olarak kabul edilmektedir. Literatürde siyasal partilerinin kuramsal temelleri ve yönetilme biçimlerinin irdelendiği çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Partilerin başarı düzeyleri çoğunlukla seçim sonuçlarına göre değerlendirilmektedir. Bu çalışmada seçim sonuçları üzerinden partilerin siyasi yelpazedeki konumları ve birbirleri ile olan ilişkileri irdelenmektedir. Bunun için yerçekimi kuramı, toplumsal ağ analizi ve ilişkişel toplumbilim kuramından yararlanılarak sentetik bir model geliştirilmiş Türkiye genelinde 2002 ve 2007 yıllarında yapılan seçim sonuçları bu model çerçevesinde yorumlanmıştır. Bulgulardan yararlanılarak siyasal biliminde tartışılan "merkezilik" kavramına açılımlar getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal partiler, ilişkişel konum analizi, yerçekimi kuramı, siyasal seçimler.

Reading the Results of the Elections through a Synthetic Model

Abstract Elections are regarded as principally natural reflection of discourses and communication strategies of political parties. In the literature, there are numbers of studies dealing with theoretical foundations and survival strategies of political parties. Conventionally, performances of political parties are assessed through election results. This study investigates relational locations of political parties in Turkish political spectrum. Specified model is a synthesis of the principles of gravity theory, social network analysis and the theory of relational sociology. Specified model is performed in order to evaluate results of November 2002 and July 2007 general elections of Turkey. Hence, various dimensions of the concept of "centrality" are examined through research findings.

Key words: Political parties, relational location analysis, gravity theory, political elections.

Giriş

Seçmen eğilimleri ve seçim sonuçları başta siyasal partiler olmak üzere kamuoyu tarafından sıkça gündeme getirilmekte ve farklı biçimlerde yorumlanmaktadır. Siyasal partiler ve seçmen eğilimleri konusunda siyaset bilimi, sosyoloji ve diğer disiplinlerce çok sayıda kuramsal çalışma yürütülmektedir (Jackman, 1993; Shea, 1999; Bartle, 1998; Alvarez ve Nagler, 2000; Pattie ve Johnston, 2001). Bu çalışmada, Newton'un yerçekimi kuramı (gravity theory), Wasserman ve Faust'un

(1994) toplumsal ağ çözümlemesi (*social network analysis*) ve Emirbayer'in (1997) ilişkisel toplumbilim (*relational sociology*) kuramının sentezine dayanan bir model geliştirilmekte ve seçim sonuçları üzerinden siyasal partilerin göreceli konumları araştırılmaktadır. *İlişkisel konum modeli* olarak adlandırılan bir çözümleme modeli kullanılarak siyasal partilerin seçmen tercihleri esas alınarak kendi aralarındaki ilişkileri ve konumları irdelenmektedir. Yürütülen ampirik çalışmada 2002 ve 2007 yıllarında yapılan Türkiye genel seçim sonuçlarından ve seçim öncesinde araştırmacılar tarafından yapılan anket çalışmalarından yararlanılmıştır.

Siyasi partilerin konumları ve seçmenlerin tercihleri üzerine çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bartle (1998), siyasal partilerin ideolojik ayrışması ile seçmenlerin siyasal düşünceleri kavramsallaştırması arasındaki farklılaşmayı tartışmakta ve bu ayrışmanın seçmen tercihlerine yansımaları araştırmaktadır. Pattie ve Johnston (2001) Britanya Genel Seçimleri üzerine yaptığı çalışmada seçmenlerin eğitim durumları ve sosyal ve ekonomik statüleri ile ideolojik tercihleri arasındaki ilintiyi irdelenmektedir. Yazarlar, tüm seçmenlerde "sol" ve "sağ" ayrımının belirgin olarak ortaya çıktığını ancak diğer ideolojik ayrışmaların bu üç etkene göre net biçimde ayrıştırılmadığını tespit etmişlerdir. Alvarez ve Nagler (2000), ise seçmen tercihlerinin gerisindeki nedenler ile seçim sonuçları arasındaki ilişkiyi matematiksel bir yöntemle açıklamaktadır.

Türkiye'de ise seçimler üzerine kamuoyunda sıkça yorum yapılmakla beraber siyasal partilerin siyasal yelpazedeki konumları, bu konumlanmanın zaman içinde değişimi ve bunun seçmen tercihleriyle ilişkisi konusunda kuramsal alanda sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Coşar ve Özman (2004) 2002 yılında yapılan seçim sonuçlarının Türkiye'nin siyasal yaşamında büyük bir dönüşümü temsil ettiğini iddia etmektedir. Yazarlara göre sağ partilerin oylarının AKP'ye yönelmesi ile merkez, yapısal bir dönüşüm geçirmiştir. Yazarların merkez tanımı Avrupa ve Amerika örneklerinden yola çıkılarak yapılan çalışmada hemen hemen uzlaşılan ve yazında benzer biçimde yapılan tanımla çakışmaktadır.

Kabul gören genel yaklaşıma göre siyasal partiler, devletçilik ile piyasa önceliği arasındaki siyasal tercihler, devletin toplumsal alandaki rolü ve görevlerine ilişkin modeller, muhafazakar, liberal, sosyal demokrat ve sosyalist ayrışmasına dayalı bir siyasal yelpaze üzerinde konumlandırılmaktadır (Evans ve diğerleri, 1996; Bartle, 1998; Lees, 2001). Geleneksel modele göre siyasal yelpaze sol ve sağ partiler ile bu partiler arasında daha nötr bir konumu tarif eden "merkez" den oluşan bir konumlanmayı tanımlamaktadır (Evans ve diğerleri, 1996; Bartle, 1998; Lees, 2001).

Bu çalışmada geleneksel modele göre tanımlanan merkez, *evrensel düzlemde merkez* olarak adlandırılmaktadır (Coşar ve Özman, 2004). Coşar ve Özman (2004) merkez tanımına yeni bir açılım getirmekte, bu kavramı iki boyutta (veya düzeyde) tartışılmaktadır: Birincisi evrensel düzeydeki siyasal spektruma, ikinci boyutta ise ülke düzeyindeki siyasal yelpazeye göre belirlenebilecek bir denge noktasını ifade etmektedir. Evrensel boyuta ilişkin merkez tanımı Hazan'a referans verilerek *düzene yakınlık, düzenin korunmasını öngörülen yaklaşım* düşüncesiyle özdeşleştirilmektedir (Coşar ve Özman, 2004: 58).

Siyasal düşünce tarihinde ortaya çıkan ve çoğunlukla Avrupa ülkelerindeki siyasal partilerin temsil ettiği siyasal düşüncelerin ağırlık merkezi olarak tanımlanan *evrensel düzlemde merkez*, liberal sol ile liberal sağın arasında soyut bir noktayı işaret etmektedir. Coşar ve Özman'a (2004) göre ülkelerin toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullarındaki farklılaşma nedeniyle siyasal tercihlerinin merkezi de siyaset bilim yazınında tarif edilen merkezden (evrensel merkezden) farklı mesafelerde olabilir. Bu yorum Şerif Mardin'in çözümlenmesiyle paralellik göstermektedir (Mardin, 1994) Mardin'e göre Türkiye'de siyaset bilimi alanında partilerin konumu da çoğunlukla yazındaki bu evrensel tanımlara referansla yapılmaktadır, ancak endüstriyel kapitalist ülkelerdeki sınıfsal yapıları, siyasal ayrışmayı ve demokrasiyi açıklamakta kullanılan bu model Türkiye için pek geçerli olamamaktadır. Dolayısıyla ülkelerin kendi yerel koşullarından kaynaklanan dinamiklere göre siyasal yelpazenin farklı parametrelere göre tanımlanması gerekmektedir.

Kamuoyunda merkezin çoğunlukla sağında biriken siyasal tercihlerin bir dengesizlik olduğu dile getirilmektedir. O halde "toplumun siyasal düşüncesi mi Türkiye'deki *yerel merkezin* sağındadır?", yoksa "Türkiye'deki siyasal partilerin ağırlık merkez mi *evrensel düzlemdeki merkezin* sağındadır?" soruların yanıtlanması gerekir. Dolayısıyla sağ partiler siyasal alanın merkezinde partiler arasındaki söylem ve program farklılıkları ise bu merkezin (yerel merkez) etrafında dönmektedir.

Diğer yandan ülkelerin kuruluş ve varoluş esaslarını belirleyen anayasalardaki tanım ve vurgular, ilgili toplumların düşünce yapısının temsili olarak varsayılmaktadır. Toplumun beklentileriyle tamamen örtüşün veya örtüşmesin anayasanın işaret ettiği bir merkez tanımı da yapılabilir. Buna göre devletin rolü, görevleri, bireysel hak ve özgürlükler ile toplumsal yaşama dair birçok ilke ve esasın tarif edildiği anayasa, bir düzeni dolayısıyla bir merkezi işaret etmektedir. Bu durumda siyasal partilerin tüzükleri, söylemleri, vurguları ve referanslarından yola çıkarak ilgili bu partilerin söylemlerinin anayasal ilkelere yakınlığına göre konumları da tarif edilebilir.

Yukarıdaki tanımlamalardan yola çıkılarak siyasal yelpazede merkez kavramı dört farklı biçimde tanımlanmıştır:

1. *Evensel düzlemde merkez*, siyaset bilimi kuramında yaygın olarak kabul gören ve siyasal düşünce tarihinde yer yer edinmiş yaklaşımların merkezini, düzenin devamını, ılımlılığı ve uzlaşmayı savunan düşüncelerin ortak noktasını,
2. *Yerel düzlemde merkez*, bir ülkedeki siyasal partilerin söylemlerinin denge noktasını, ılımlı ve uzlaşmacı düşünceyi veya asgari müşterekleri temsil eden siyasal düşünceyi,
3. *Demografik merkez*, seçmen tercihlerine, diğer bir deyişle seçim sonuçlarına göre partilerin aldıkları oylara göre, belirlenen ağırlık merkezini,
4. *Anayasal kavramlara referans yönünden merkez*, dünya görüşlerini ifade ederken anayasada hüküm altına alınan esaslara referans veren seçmenlerin kendilerine yakın buldukları siyasal partilerin ortak yanını veya düşünceyi, ifade etmektedir.

İlişkisel Sosyoloji Kuramı ve Siyasal Merkez Tanımı

Siyasal merkez tanımı ve siyasal partilerin kuramsal konumları çoğunlukla mutlak kavramlar üzerinden yapılmakta partilerin siyasi yelpazedeki konumları belirli şablonlara göre derecelendirilmektedir. Yakın zamanda *ilişkisel sosyoloji kuramına* dayalı çalışmalar toplumsal yapıları ilişkiler ve göreceli konumlar üzerinden irdelemektedir (Emirbayer, 1997). Emirbayer geleneksel yöntemlere dayalı toplumsal analizlerde kullanılan özdekçilik (*substantialism*) yaklaşımının temelde iki inceleme alanı üzerinde yoğunlaştığını belirtmektedir. Bunlardan birincisi bireylerin (veya toplumun) öz değerler veya normlara dayalı davranışları, diğeri ise bireyler arası (veya toplumlar arası) etkileşimleri kapsamaktadır. Yazar bu yaklaşıma karşı ilişkiliciliğin dinamik yapıların anlaşılması bağlamında derin ve tatmin edici sonuçlar sağlayabileceğini iddia etmektedir. Bu yöntemi açıklarken Marx'ın "sermaye bir madde (şey) değil insanlar arasında maddeler üzerinden kurulan bir ilişki olduğu" tanımını örnek göstermekte; güç, eşitsizlik ve özgürlük gibi kavramları bireylerin toplumsal kültürel alanda etkileşimi ile açıklamaktadır (Emirbayer, 1997: 288).

Siyasal partilerin merkezde veya radikal uçlarda tanımlaması çoğunlukla toplumun beklentileri ve düşünce yapısının temsili olarak ifade edilmektedir. Bu tanıma göre toplumun düşünce yapısı durağan siyasal partilerin söylem ve konumlanması değişkendir. Merkeze yaklaşan partilerin daha çok oy alacağı, merkez partilerin toplumsal beklentileri

karşılayamaması durumunda ise seçmen tercihlerinin merkeze en yakın partilere yöneleceği varsayılmaktadır. Ancak toplumdaki düşünce yapısının geleneksel merkez tanımından uzaklaşması durumu da söz konusu olabilmektedir. O halde merkez olarak tanımlanan nokta toplumun düşüncelerinin ağırlık merkezi ile temsil edilen bir demografik tanımdan öte başka kavramlar ile açıklanmaktadır.

Toplumsal Ağ Çözümlemesi

Toplumsal ağ çözümlemesi, toplumbilim, siyaset bilimi, davranış bilimleri, iktisat ve işletme başta olmak üzere çoğunlukla sosyal bilimlerde kullanılan ve kişi, grup veya yapılar arasındaki toplumsal ilişkilerin çözümlenmesinde kullanılan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Wasserman ve Faust, 1994). Bu yöntemin dayanağı olan yaklaşıma göre toplumsal yapıların çözümlenmesinde kişi veya toplulukları kendi öz nitelikleri ile açıklamak için yeterli olmamakta, bunun ötesinde birimler arasındaki ilişkilerden yola çıkarak çözümlenmeler yapmak daha anlamlı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir (Wasserman ve Faust, 1994). Araştırmacılara göre kişilerin düşünceleri, beklentileri ve tercihlerini saptamak her zaman olanaklı olmayabilir, ancak diğer bireylerle kurdukları ilişkiler ve onlara karşı tutumları bireylerin içsel özelliklerinin yansıması olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bireyin çevresindeki diğer bireylerle olan ilişkilerinin sıklığı, mesafesi, ilişki biçimindeki farklılaşma, iki bireyin ortak yönlerinin ve diğer bireylerle olan farklılıklarının bir göstergesidir. Buradan hareketle toplumsal aktörlerden biri olarak bireyin grup veya topluluk içindeki rolü ve davranışları ile bireyler arası ilişkiler grubun veya topluluğun yapısı hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Aynı şekilde, bir topluluk içindeki alt gruplar veya kümeler, bireyler arasındaki ilişkilerin ortak özellikleri ve sıklığına göre tespit edilebilir.

Toplumsal ağ çözümlemesi yöntemine göre topluluğun merkezi, ortak noktası ya da denge noktası da benzer yöntemle tespit edilebilir. Söz konusu merkez iki şekilde tespit edilebilir: birincisi diğer bireyler veya kümelerle en fazla ilişki içindeki odağın, ikincisi ise diğer bireyler veya kümelerle çok fazla ilişkileri olmasa da onlarla eş mesafede olan birey, küme veya bazı durumlarda soyut bir noktanın matematiksel veya istatistiksel yöntemlerle bulunmasıdır.

Yerçekimi Kuramı ve Uygulama Alanları

Newton'un yerçekimi kuramı (*gravity theory*) günümüze kadar coğrafya, bölge planlaması, işletme ve ulaşım planlaması gibi çok farklı alanlarda

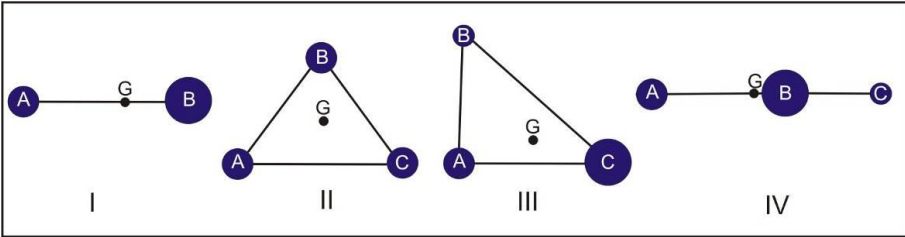
uygulana gelmiştir. Bu kurum coğrafi yerleşimleri dağılımı, konumlanması, merkezleşme ve merkezi yer kuramlarının geliştirilmesinde esas alınmıştır (Von Thünen, 1966; Krugman, 1993). İşletme alanında ise yatırımlar için müşteri potansiyeli analizi, ulaşım maliyet analizi ve işletme yer seçimi modellerinde kullanılmaktadır (Schmenner, 1982). Ulaşım yatırımlarının maliyet fayda analizlerinde yolculukların kent mekanındaki dağılımı yerçekimi kuramından yararlanılarak veya mekansal etkileşim modelleri ile tahmin edilmektedir (Wilson 1974, Williams, 1977; 1980; Oppenheim, 1995). Bölgesel yatırımların maliyet/fayda analizleri ile kamu ve özel yatırımlar için en uygun yerlerin seçimi aşamasında erişilebilirlik ve yerçekimi kuramından yararlanılmaktadır (Burns, 1979; Weibull, 1980).

Yerçekimi kuramına göre iki cisim arasındaki çekim kuvveti cisimlerin kütleleri ile doğru orantılı, aralarındaki mesafe ile ters orantılıdır. Bu kurama göre iki kütle arasındaki çekim:

$F=G * m_1 * m_2 / d^2$ denklemi ile hesaplanmaktadır.

Burada F, çekim büyüklüğünü, G çekim sabitini, m birinci ve ikinci cismin kütlelerini, d ise cisimler arasındaki mesafeyi ifade etmektedir. Bu denklem kullanılarak kütleleri ve aralarındaki çekim büyüklüğü bilinen iki cisim arasındaki mesafe bulunabilir.

Buna göre iki cisim arasındaki bir noktada cisimlerin çekim kuvvetinin eşit olduğu bir denge merkezi bulunabilir. Bu merkez kuramı siyasal partilere ilişkin çalışmalarda irdelenen "merkez" kavramına açılımlar sağlamak için kullanılabilir. Yerçekimi kuramına göre merkez cisimlerin kütleleri ile cisimler arasındaki mesafelerden yola çıkılarak bulunabilir. Aşağıdaki şekilde farklı koşullar için geçerli olan ağırlık merkezleri gösterilmektedir.

Şekil 1: Cisimler Arasındaki Farklı Konumlanmaya Göre Ağırlık Merkezinin Değişimi

Şekilde I, II ve üç cisimlerin konumlarına ve kütlelerine göre oluşan farklı durumları, A, B ve C cisimleri, G ise ağırlık merkezlerini göstermektedir. Buna göre A cisminin kütlesi ile AG mesafesinin çarpımı B kütlesi ile BG mesafesinin çarpımına eşittir. Bu kuramdan yola çıkılarak işletme, coğrafya, kent planlaması ve bölgesel planlamada çoğunlukla yatırım yer seçimlerinde kullanılmak üzere birtakım modeller geliştirilmiştir.

Bu model benzer şekilde siyaset bilimi alanında seçmen davranışlarının, oy tercihlerindeki değişimlerin ve "merkez" kavramının açıklanması amacıyla geliştirilebilir. Güvenç ve Kırmancıoğlu (2007) yerseçim kuramı ile siyasal partilerin tutumları arasındaki ilişkiyi bir analogi üzerinden tartışmakta ve seçmen tercihlerini irdelemektedir. Yazarların değerlendirmesi analitik bir çalışmaya dayanmamakla beraber seçmen davranışlarına kavramsal düzeyde bir yorum getirilmektedir. Yazarların çalışması temelde "Hotelling Kuralı" olarak adlandırılan ve piyasa sisteminde firmaların mekanda yer seçimini belirleyen kuralları temelinde geliştirilen mikro iktisat kuramına dayanmaktadır (Brown, 1989).

Hotelling Kuralı'na göre aynı ürünleri satan iki rakip dükkan sahibin bütün müşterilerin erişebileceği bir noktada konumlanır. Diğer rakip ise aynı pazarı paylaşmak üzere aynı alanda yer seçer. Rakiplerden herhangi birinin çepere gitmesi diğerinin müşteri olanağını arttıracığından, herhangi biri konum değiştirmedeği sürece ikisi aynı alanda iş yapmayı sürdürürler. Hotelling'in ikinci kuralı ise, satılan ürünlerde farklılaşmayı en aza indirerek, dükkan sahiplerinin diğerlerinin pazarını paylaşma nedenini açıklar. Bu kuramın mekansal yer seçim, merkezleşme ve etkileşim süreçlerini açıklamak üzere uyarlandığı diğer önemli çalışmalardan biri Reilly modelidir (Reilly, 1931). İlerleyen yıllarda ürün çeşitlenmesinin pazarı genişletilmesi için uygun bir strateji olduğu kabul edilmiştir (Economides, 1989). Ancak, temelde rekabete dayalı ortamlarda benzeşme ve rakiplerin pazarına ortak olma güdüsünün geçerli olduğu söylenebilir. Hotelling kuralı, partilerin benzeşme-ayırışma ve yakınlaşma-uzaklaşma amaçları ve stratejilerinin anlaşılması amacıyla siyaset bilimine uyarlanabilir. Seçmen tercihleri ile parti tutumları arasındaki ilişki ve partiler arasındaki konumlanma rekabeti bu kurala göre açıklanabilir.

Bu çalışmada ise 2002 ve 2007 seçim sonuçları kullanılarak seçmen davranışları ve partilerin konumlarına ilişkin analitik bir değerlendirme sunulmaktadır. Bu değerlendirme fazlasıyla ampirik bulunabilir ancak kullanılan yöntem ile bu alanda yapılan çalışmalara farklı bir bakış açısı sunulmaya çalışılmaktadır.

Seçmen Tercihlerini Okumak İçin Sentetik Bir Yöntem: İlişkisel Konum Modeli

Seçmenlerin siyasal tercihlerinin analizi çok etkenli karmaşık bir süreçtir. Araştırmalar tarihsel olmanın yanı sıra mekansal (ulusal, yerel), demografik, kültürel ve sosyo-ekonomik yöntemlerin bir veya birkaçının bir arada kullanılması ile yürütülmektedir.

Bu çalışmada partilerin siyasal yelpazedeki konumları *mutlak* evrensel tanımlamalar yerine birbirleri arasındaki ilişkileri üzerinden, dolayısıyla birbirlerine göre *görelî* konumlarına göre incelenmektedir. Burada ilişki iki yönden irdelenebilir: Birincisi, partilerin siyasal pratikleri içinde karşılıklı etkileşimleri, diğeri ise seçmenlerin partiler arasındaki tercihlerine işaret etmektedir. Birinci ilişki biçimi, siyasal partilerin birlikte hareket etme davranışları, söylemleri arasında etkileşim, ortaklıklar, sorunlara karşı ortak tutumları gibi yakınlaşmalar biçiminde olabileceği gibi karşıt tutumlar ve tepkisel siyasa geliştirme biçiminde de yansiyabilir. Bu alandaki çok sayıda olması ve bu tür ilişkilerin ampirik olarak tespiti görelî olarak karmaşık hatta olanaksız olabilir. İkinci ilişki ise bir dönem bir siyasal partiye oy veren bir seçmen kitlesinin bir sonraki seçimde kendisine veya daha önce oy verdiği partiye yakın hissettiği başka bir partiye oy vermesi ile gerçekleşmektedir. Bu ilişki geliştirilen model ile kavramsal olarak ifade edilmektedir. Burada partiler arasındaki oy hareketleri partilerin birbirlerine karşı tutumlarının bir sonucu olmasa bile seçmenlerin zihinlerinde kurdukları ilişkiyi yansıtmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de 2002 ve 2007 yılları arasında yapılan milletvekili genel seçimleri sonuçlarından yararlanılarak seçmenlerin oy verdikleri siyasal parti tercihlerindeki değişim irdelenmekte, bu sonuçlardan yararlanılarak partiler arasındaki ilişkisel konumlanma ortaya çıkarılmaktadır. Bu yöntemde esas alınan varsayımına göre 2002 yılında A partisine oy veren bir kişi 2007 yılında B partisine oy vererek her iki parti arasında dolaylı bir ilişki kurmaktadır. 2002 yılında C partisine oy vermiş başka bir kişi de 2007 yılında B partisine oy vererek bu iki parti arasında başka tür bir ilişki tarif etmektedir. Ancak A ve C partileri arasında herhangi bir oy kayması söz konusu değil ise bu partiler arasında zayıf bir ilişki bulunmaktadır ki bu ilişki sadece ortak ilişkileri olan B partisi üzerinden dolaylı olarak sağlanan çok zayıf bir ortak yönden oluşmaktadır. Bu varsayım üzerinden yola çıkılarak siyasal partilerin siyasal alanda görelî konumları partiler arasındaki oy akımları üzerinden açıklanmaktadır. Burada merkez tanımları ise ortaya çıkan konumlanmada ağırlık merkezi ile tarif edilmektedir.

Birinci aşamada “Yerçekimi Kuramı’ndan” yararlanılarak partiler arasındaki mesafeler bulunmuştur. Partilerin seçimlerde aldıkları oylar

kütleleri, iki parti arasındaki oy kayması çekim büyüklüğü olarak kabul edildiğinde bu verilerden yararlanılarak iki parti arasındaki mesafe hesaplanmıştır. Bu model bütün partiler arasında uygulandığında birbirlerine göre konumları belirlenebilir.

Modelin Uygulanması ve Değerlendirmeler

Yerçekimi kuramında değinilen ve Şekil 1 de G notasyonu ile gösterilen *merkez* analizi aynı yöntemle 2002 ve 2007 seçim sonuçlarına göre Türkiye'deki siyasal partiler için uygulanmıştır. Partilerin birbirlerine göre konumları ise yerseçim ve ilişkisel analiz yöntemleri ile tespit edilmiştir. Burada irdelenen merkez tanımı literatürdeki sağ ve solun arasındaki denge merkezi tanımından farklı olup farklı merkezler arasındaki ayrışma ise değerlendirme bölümünde tartışılmaktadır.

Tablo 1. Seçmen Eğilimlilerinin 2002–2007 Yılları Arasındaki Değişimi

	AKP	CHP	DYP	DEHAP	GP	MHP	Diğer	O-K	Toplam
AKP	72.6	3.1	23.9	14.7	11.8	13.5	19.3	24.8	39.4
CHP	2.3	75.5	4.9	0	16.5	3.3	16	12.9	16
MHP	5.4	2.5	5.6	0	11.8	71.1	3.3	11.2	11.6
DP	1.6	0.8	47.9	0	3.5	4.6	6.6	2.3	4.2
GP	2.2	2.3	2.1	0	35.3	1.6	3.3	4.3	3.4
Bağımsız	1.9	2.3	1.4	79.4	0	0	19.9	4.1	5.3
Diğer	1.7	1.2	0.7	4.4	0	0.3	11.4	1.8	2.4
Kararsız	8.8	9.1	8.5	1.5	10.6	3.3	13	17.1	10.2
HB-OYK	3.5	3.3	4.9	0	10.6	2.3	7.2	21.5	7.4
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100

(Kaynak: KONDA, 2007)

KONDA'nın (2007) araştırmasına göre 2002 seçimlerinde AKP'ye oy vermiş seçmenlerin yüzde 72.6'sı tekrar AKP'ye oy vermeyi düşündüklerini yüzde 8.8'i kararsız olduğunu, yüzde 5.4'ünde MHP'ye oy vermeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Tablo 1'de yer alan sütunlardaki değerler 2002 seçiminde seçmenlerin tercih ettiği partilerin, satırlardaki değerler ise 2007 de oy verilmesi düşünülen partilerin oy dağılımını göstermektedir. Bu tablodan yararlanılarak seçmenlerin 2002 yılındaki tercihlerinin 2007 yılında ne düzeyde değiştiği anlaşılabilir. Tablo 1'in sağ tarafında satırlar toplamında kararsızlar ve oy kullanmayı düşünmeyenler çıkarılmış, anket sonuçları 2007 seçim sonuçlarına uyarlanarak aşağıda verilen Tablo 2 elde edilmiştir.

Tablo 2, anket sonuçlarının (KONDA, 2007) seçim sonuçlarıyla karşılıklı uyumlanması ile elde edilmiştir. Siyasi partilerin aldıkları toplam oylar

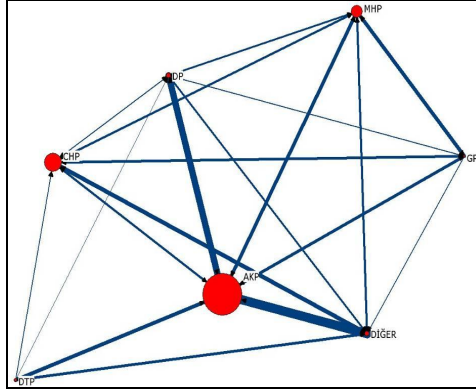
seçim sonuçlarından, partiler arasındaki oy akımı ise anket sonuçlarından elde edilen oranlardan yararlanılarak hesaplanmıştır. Tablodaki değerler 2002 seçimlerinde siyasal partilerin aldıkları oyların 2007 yılında ne oranda korunduğunu ve diğer partilere hangi oranlarda oy kayması olduğunu göstermektedir. Örneğin 2002 seçiminde yüzde 34.32 oy alan AKP oyunu yüzde 46.66 ya yükseltmiş, bu sonuç içinde Türkiye'deki seçmenlerin yüzde 30.03'ü hem 2002 seçimlerinde hem de 2007 seçimlerinde AKP'ye oy vermiştir. Bunun yanında Türkiye'deki seçmenlerin yüzde 1.25'i 2002 yılında CHP'ye oy verirken 2007 yılında AKP'ye oy vermiştir. 2002 yılında AKP ne oy verip 2007 yılında CHP'ye oy veren seçmenlerin toplam içindeki oranı ise yüzde 0.5'tir. Bu tablodan yararlanılarak seçmenlerin siyasal tercihlerindeki kayma (hareketlilik) biçimi çıkarılmıştır (Bkz. Şekil 2).

Tablo 2. Seçmenlerin Siyasal Tercihlerindeki Hareketlilik

	AKP	CHP	DYP	DEHAP	GP	MHP	Diğer	Toplam
AKP	30.03	1.25	4.12	2.41	1.83	1.20	5.82	46.66
CHP	0.50	15.91	0.44	0.00	1.34	0.15	2.52	20.85
MHP	2.39	1.08	1.03	0.00	1.96	6.75	1.07	14.29
DP	0.29	0.14	3.67	0.00	0.24	0.18	0.88	5.41
GP	0.31	0.32	0.12	0.00	1.88	0.05	0.34	3.03
Bağımsız	0.20	0.23	0.06	3.24	0.00	0.00	1.49	5.21
Diğer	0.60	0.41	0.10	0.60	0.00	0.02	2.84	4.57
Toplam	34.32	19.35	9.54	6.24	7.25	8.36	14.95	100.00

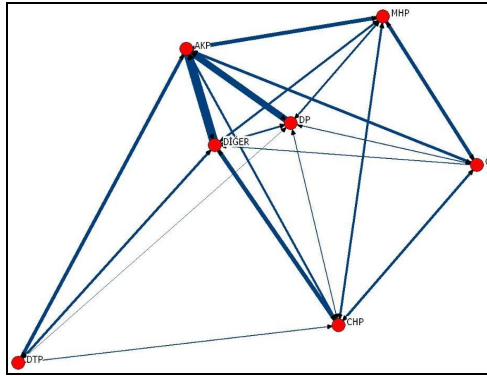
Tablo 2'de görüldüğü üzere seçmenlerin yüzde 64.33'ü 2007 yılındaki tercihlerinin 2002 deki tercihlerinden farklı olmadığını, dolayısıyla partilerin kendi seçmen tabanlarını büyük oranda koruduğunu göstermektedir. Dolayısıyla seçmenlerin yüzde 35.67'si tercih değiştirmiş, oyların hareketlilik oranı 0.3367 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oranın zaman içindeki değişimi ve dünyadaki başka ülkelerdeki sonuçlar ile karşılaştırılması ile bu yöndeki çalışmalara farklı boyutlar kazandırılabilir.

Aşağıda verilen Şekil 2'de nokta büyüklükleri partilerin 2007 yılında aldığı oy oranlarını, çizgi kalınlıkları ise bir partiden diğer partiye yönelen seçmen sayısının toplam içindeki oranını ifade etmektedir. Oy hareketliliğinin yüksek olduğu partilerin birbirlerine yakın mesafede olduğu varsayımından yola çıkılarak partilerin iki boyutlu mekandaki konumları belirlenmiştir. Partilerin göreceli-ilişkisel konumlarının belirlenmesinde ağ kuramı ve yerçekimi kuramlarından üretilen sentetik modelden yararlanılmıştır. Bu analizin sonucunda ortaya çıkan konum haritasına göre AKP seçmen tercihlerinin yoğunlaşma odağı (demografik merkez) olarak görülmektedir.

Şekil 2: 2002-2007 Seçimleri Arasında Gerçekleşen Oy Hareketleri ve Oy Akımı Oranlarına Göre Partilerin İlişkisel Konumları

Yukarıdaki tablo tersten okunduğunda 2002-2007 seçimleri arasında diğer partilere en fazla oy kaptıran partiler de merkezi konumda olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle çok sayıda partiden oy kapmak diğer partilere yaklaşma (veya söylemlerini daha iddialı biçimde sahiplenme) ile temsil edilebildiğine göre başka partilere oy kaptırmak da diğer partiler ile bir yakınlaşmanın göstergesi olarak da görülebilir. Buna göre çok sayıda partiden oluşan ancak oy oranlarının düşük olması nedeniyle araştırmacılar tarafından "diğer" kategorisinde tanımlanan partiler ile DP (DYP'nin devam olarak görülmektedir) yakınlarındaki çok sayıda partiye oy kaptırmışlardır. Bu nedenle bu iki parti seçmenin gözünde oy ilişkisi yönünden merkezi partiler konumundadırlar (Bkz. Şekil 3).

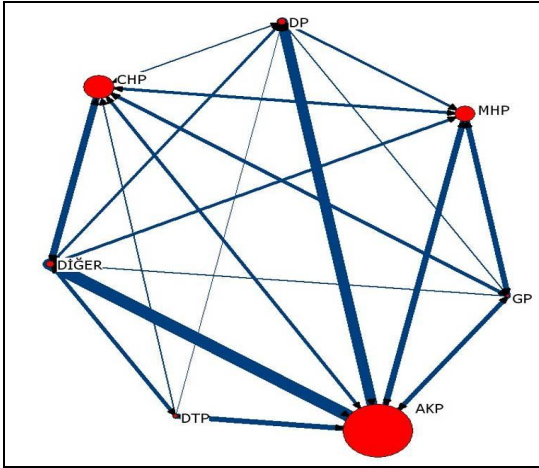

Şekil 3: 2002-2007 Seçim Sonuçlarına Göre Oyları Diğer Partilere Yönelen Partilerin Oy Çeken Partiler İle Aralarındaki İlişki Üzerinden Belirlenen Konumlandırma

Yukarıda verilen Şekil 3'e göre DP ve Diğer partiler toplamı demografik merkez-2 olarak görülmektedir. Diğer partiler çok sayıda ve birbirinden uzak konumdaki siyasal partileri temsil etmekle beraber bu partilerin toplam oy sayılarının ağırlık ortalamasına göre seçime giren partilerle arasındaki oy akımı yönünden ortalamada merkeze yakın konumdadır.

Literatürde partilerin konumları kavramlara yakınlık veya özdeşleştirme ile de belirlenmektedir (von Beyme, 1985; Mardin, 1994, Evans ve diğerleri, 1996; Bartle, 1998; Lees, 2001; Coşar ve Özman, 2004). Bu yaklaşıma göre seçmenlerin siyasal tercihlerinde esas aldıkları hassasiyetler, kavramlar ve değerler ile tercih ettikleri partiler arasındaki karşılıklı ilişkiden yararlanılarak kavram-parti konumlanması yapılabilir. Seçmenlerin kendilerini ifade ettikleri kavramlar olan ulusalcı, laik, Atatürkçü, cumhuriyetçi, devletçi, demokrat, devrimci, Türk-İslamcı, milli görüşçü, serbest piyasacı, İslamcı gibi düşünce yapıları ile tercih ettikleri partiler arasındaki bağ grafik yöntemiyle kavramsallaştırıldığında aşağıdaki konumlanma ortaya çıkmaktadır (Bkz Şekil 4).

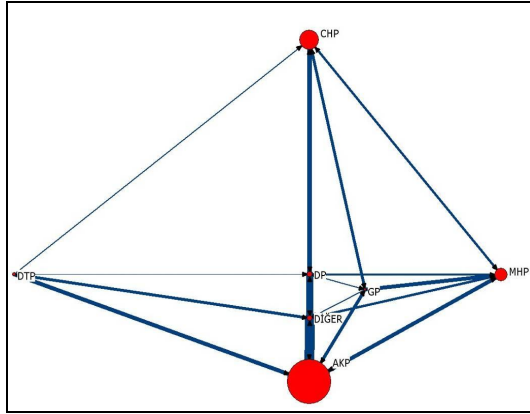
Kendini birden fazla düşünce ile ifade eden seçmenin farklı seçim dönemlerinde tercih ettiği partiler arasında ilişki kurulmuş ve bu ilişkiler ağı herhangi bir merkez olmaksızın ikili yaklaşımları temsil etmektedir. Bu dağılımın ortaya çıkarılmasında Mülkiyeliler Birliği (2007) tarafından yapılan anket çalışmasından ve Parslow (2007) tarafından hazırlanan rapordan yararlanılmıştır. Bu yöntemle göre partiler arasında en fazla ilişki içinde olan (birbirleri arasında oy akımı olan) iki parti yan yana gelecek biçimde konumlandırma yapılmıştır.

Şekil 4: Seçmenlerin Kendilerini İfade Ettikleri Kavram ve Tercih Ettikleri Siyasal Partiler Arasındaki Yakınlaşma İlişisine Konumlandırma

Yukarıdaki şekil farklı biçimlerde okunabilir. Burada partilerin hangi düşünceyi temsil ettiklerine ilişkin değerlendirmenin aynı zamanda partilerin siyasal harita üzerinde birbirlerine göre konumları ile birlikte yapılması gerekir. Seçmenlerin kendilerini bütün kavramlar ile ifade etmeleri olanaklı olmadığından siyasal haritada siyasi partilerin merkezde konumlanması söz konusu değildir. Birbirleri arasında oy akımı yüksek olan AKP ve DP yan yana bulunmamaktadır. Bu durum seçmenlerin kendilerini ifade ettikleri kavramlar ile parti tercihleri arasında partiler arasındaki kavrama dayalı düşünsel mesafelerin çok büyük önem taşımadığını göstermektedir.

Şekil 3'teki dağılım seçmenlerin "kesinlikle oy vermeyi düşünmedikleri" parti tanımlarına göre yapılan konumlandırma haritası ile kısmen benzerlik göstermektedir (Mülkiyeliler Birliği, 2007). Bu hesaplama aşamasında kesinlikle oy verilmesi düşünülmeyen partilerin itme kuvveti, oy verilmesi düşünülen partilerin çekim kuvveti olduğu kabul edilmiştir. Bu yaklaşımda yola çıkılarak bir ağırlık merkezi arandığında Şekil 5'te gösterilen konumlandırma haritası elde edilmiştir.

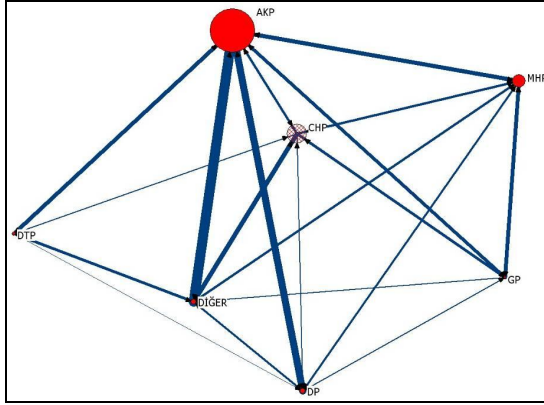

Şekil 5: Seçmenlerin Tercih Yaparken Kesinlikle Oy Vermeyi Düşünmedikleri Partiler İle Oy Vermeyi Düşündükleri Partiler Arasındaki Uzaklaşma İlişisine Göre Konumlandırma

Şekilde merkezde duran parti diğer partilere oy veren seçmenlerce "kesinlikle oy verilmeyecek parti" olarak gösterilmemektedir (Mülkiyeliler Birliği, 2007). Bu nedenle dengeleyici merkez olarak tanımlanmıştır. Siyaset bilimi yazınında *yerel merkez* olarak da tanımlanan (Mardin, 1994; Coşar ve Özman, 2004) bu merkeze en yakın siyasal parti olarak DP görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere 2002 ve 2007 seçimlerinde

en fazla oy alan AKP ve CHP aynı zamanda en istenmeyen partiler olarak tanımlanmıştır. Bu Partileri DTP (bağımsız) ve MHP izlemektedir.

Yukarıdaki yöntem Anayasa'nın temel kavramları üzerinden uygulandığında Şekil 6'da gösterilen siyasal harita ortaya çıkmaktadır. Buna göre seçmenlerin kendilerini ifade ettikleri kavramlar arasında Anayasa'da temel alınan kavramlar tercih edilmiş ve bu kavramları öne çıkaran seçmenlerin siyasi tercihlerinden yola çıkılarak partilerin bu kavramlara mesafeleri belirlenmiştir. Buna göre kendilerini laik, devletçi, Atatürkçü, ulusalcı olarak tarif eden seçmenlerin çoğunluğu CHP'ye oy vermekte, diğer partiler ise görece olarak daha az tercih edilmektedir (Mülkiyeliler Birliği, 2007; Parslow, 2007).

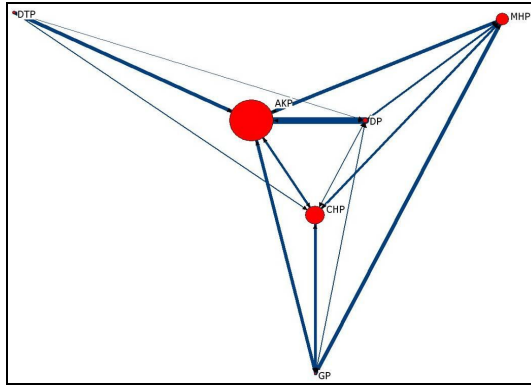

Şekil 6: Seçmenlerin Düşünceleri ve Oy Vermeyi Düşündükleri Siyasal Partilerin Seçmenler Açısından Anayasa Kavramlarına Yakınlığı Üzerinden Konumlanma

Yazında siyasal partilerin konumları çoğunlukla çizgisel bir yelpazeye göre tarif edilmektedir (Evans ve diğerleri 1996; Bartle, 1998). İlk beş sorgulama sonucuna göre siyasi partilerin farklı ilişki biçimleri (ikinci tercih, kesinlikle oy verilmeyecek parti, ortak kavramlara göre tercih) üzerinden elde edilen konumları araştırılmıştır. Geleneksel tanımlama (çizgisel bir yelpazeye göre konum tarif etme) biçimine göre hazırlandığından seçmenlerin zihinlerindeki konumlandırma biçimini ve seçmen tercihlerinin yansımaları olan dağılımı yeterince temsil edememektedir.

İlişkisel konum modeli kullanılarak yapılan beş sorgulamanın ortalaması alınmış ve iki boyutlu mekandaki yansımaları elde edilmiştir (Bkz. Şekil 7). Aşağıda verilen Şekil 7, seçmenlerin tarifleri, düşüncelerini ifade ettikleri kavramlar, bu kavramlar ile siyasi partiler arasında kurdukları ilişki ve oy

verme davranışlarını bir arada ele alınarak üretilmiştir. Buna göre üç farklı sorgulamada bulunan merkez konumundaki AKP, CHP ve DP ağırlıklı merkezin çeperinde yer almaktadır. Burada değinilen merkez türleri yazında sıkça değinilen (evrensel düzlemde merkez) tanımdan farklılaşmaktadır. Endüstriyel kapitalist ülkelerdeki siyasal yapılanmayı açıklamak üzere geliştirilen yaklaşıma göre sağ ile sol arasında bir denge merkezi vardır ve seçmen tercihlerinin bu merkezden uzaklaşması sorun veya olağandışı durum olarak görülmektedir. Bu çalışmada ise ele alınan soruya göre farklı merkezler tespit edilmiş merkezler (burada üç ayrı nitelikteki merkez) arasındaki alanın genişlemesi sorun olarak görülmektedir. Merkezler arasındaki mesafelerin artması bir yandan siyasal yaşamda zenginlik olarak algılanabileceği gibi diğer yandan gerilimin artması olarak da değerlendirilebilir. Bu yöndeki değerlendirmeler bu çalışmanın kapsamını aşmakta ancak yeni çalışmaların yapılması gerektiğine işaret etmektedir.

Şekil 7: Seçmenlerin Siyasal Tercih Etkenlerinin Ortalamasına Göre Siyasal Partilerin Konumları (İlk Beş Sorgulamaya Göre Elde Edilen Haritaların Bileşimi)

AKP, CHP ve DP'nin bütün partiler ile oy akımı biçiminde gerçekleşen ilişkisi bulunmakta, bu durum dört ayrı merkez tanımından birine uyan üç partinin konumunu desteklemektedir. Diğer partiler sınırlı sayıda parti ile ve düşük oranlarda ilişki içindedirler.

Sonuç

Siyaset alanında, yakın dönemde üzerinde sıkça durulan sorunlardan biri, seçmenlerin merkezden sağa yöneldiği veya AKP'nin merkezin

sağında olan bir parti olarak siyasal dengeleri sağ yönünde değiştirdiği yönündedir. Bu yorumlar temelde evrensel düzlemdeki merkez tanımlamalarına dayanan *mutlak (absolute)* konumları tarif etmektedir. Bu çalışmada uygulanan karşılaştırmalı analizler sonucunda partilerin görelî konumları tespit edilmiş *özdekçi (substantialist)* değerlendirmeler yapılmıştır. Bu amaçla 2002 ve 2007 yıllarında yapılan seçim sonuçları kullanılarak siyasal partilerin görelî konumlarını tespit etmeye yönelik beş ayrı sorgulama yapılmıştır. Siyasal tercihler ve siyasal partilerin konumlanmasında ağırlık merkezinin uçlara kaymasına ilişkin bir değerlendirme yapılmamış tespit edilen üç ayrı merkez arasındaki alanın genişliği bir sorun olarak değerlendirilmiştir.

Analizler sonucunda üç partinin farklı tanımlamalar üzerinden tespit edilen merkezlere yakın olduğu merkezler (AKP, DP ve CHP) arasında önemli mesafeler olduğu görülmüştür. Buna göre AKP oy dağılımı ve partiler arası oy akımına göre belirlenen ağırlık merkezine (demografik merkeze) en yakın parti olarak bulunmuştur. Türkiye’de siyasal partiler arasında diğer partilere oy kaptırma ve seçmenlerin vurgu tercih nedenini oluşturan kavramlar üzerinden yapılan ilişkilendirme sonucuna göre merkeze en yakın parti DP görünmektedir. Seçmenlerin dünya görüşlerini temsil eden kavramlar arasında Anayasal ilkelere yakınlık tanıma göre yapılan merkeze CHP en yakın mesafede bulunmaktadır. AKP aynı zamanda partilerin çoğundan büyük oranlarda oy kapmakta, dolayısıyla seçmen tercihlerinin yönelme merkezi konumuna geçmektedir.

Seçmenlerin siyaset bilimi hakkında yeterli bilgi sahipleri olduğu, bireysel karar vermede rasyonel davrandıkları ve siyasal partilerin söylemlerini evrensel değerler ve anayasal ilkeler ile birlikte değerlendirdikleri varsayıldığında üç ayrı merkezin birbirlerine çok yakın mesafelerde olması beklenir. Bu merkezler arasındaki mesafelerin artması seçmen tercihlerinin partilerin söylemleri, evrensel değerler ve anayasal ilkelerin algılanma biçimi arasında ciddi farklılıkların olduğunu, seçmen önceliklerinin önemli düzeyde farklılaştığını, sosyal, kültürel ve ekonomik beklentilerin diğer tüm etkenlerin önüne geçtiğini göstermektedir.

Türkiye’de seçmen tercihleri üzerinden yapılan analiz siyasal merkezler arasındaki alanın geniş olduğunu göstermektedir. Bu sorunun kaynağı siyasal partilerin söylem ve tutumlarında aranabileceği gibi seçmenlerin beklentilerindeki değişimin nedenlerine de dayandırılabilir. Bu tür bir araştırma ise bu çalışmanın kapsamını aşmakta ancak bu çalışma ile bu sorun alanlarına ilişkin yapılacak çalışmaların gerekliliği ortaya konmaktadır.

Kaynaklar

- Alvarez, R. M. & Nagler, J., 2000, "A New Approach for Modelling Strategic Voting in Multiparty Elections", *British Journal of Political Science*, 30 (1), pp. 57-75.
- Bartle, J. 1998, "Left-Right Position Matters, but Does Social Class? Causal Models of the 1992 British General Election", *British Journal of Political Science*, 28 (3), pp. 501-529.
- Burns, L. D., 1979, *Transportation, Temporal, and Spatial Components of Accessibility*, Lexington Books, Lexington.
- Brown, S., 1989, "Harold Hotelling and the Principle of Minimum Differentiation", *Progress in Human Geography*, 13 (4), pp. 471-493.
- Cox, G. W., 1994, "Strategic Voting Equilibria Under the Single Non-Transferable Vote", *American Political Science Review*, 88, pp. 608-621.
- Coşar, S. & Özman A., 2004, "Center-right politics in Turkey after the November 2002 General Election: Neo-liberalism With a Muslim Face", *Contemporary Politics*, 10 (1), March, pp. 57-74.
- Economides, N., 1989, "Quality Variations and Maximal Variety Differentiation", *Regional Science and Urban Economics*, 19, pp. 21-29.
- Emirbayer, M., 1997, "Manifest for a Relational Sociology", *The American Journal of Sociology*, 103 (2), September, pp. 281-317.
- Evans, G., Heath, A. & Lalljee, M., 1996, "Measuring Left-Right and Libertarian-Authoritarian Values in the British Electorate", *British Journal of Sociology*, 47, pp. 93- 112.
- Güvenç, M. & Kirmanlıoğlu, H., 2007, "Dondurmacı Problemi", *Radikal* 2, 15 Temmuz.
- Jackman, R. W., 1993, "Rationality and Political Participation", *American Journal of Political Science*, 37, pp. 279-290.
- KONDA Araştırma ve Danışmanlık, 2007 *Siyasal Eğilimler Araştırmaları Özet Raporu*, [<http://www.konda.com.tr>], erişim 12.8.2007.
- Krugman, P. R., 1993, "On the Relationship Between Trade Theory and Location", *Theory Review of International Economics*, 1 (2), June, pp. 110-22.
- Lees, C., 2001, "Coalitions: Beyond the Politics of Centrality?", *German Politics*, 10 (2), pp. 117-134.
- Mardin, Ş., 1994, "Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre ilişkileri", içinde *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, der. Türköne, M. & Önder, T., 4. baskı, İletişim, İstanbul.
- Mülkiyeliler Birliği, 2007, *Seçmen Eğilimleri Araştırması 2007 Genel Seçim Analizi*, (Rapor II, Haziran).
- Oppenheim, N., 1995, *Urban Travel Demand Modeling: From Individual Choices to General Equilibrium*, Wiley-Interscience Publication, New York.
- Parslow, J., 2007, "Turkish Political Parties and the European Union: How Turkish MPs Frame the Issue of Adapting to EU Conditionality", *ARENA Report No 7/07* [<http://www.arena.uio.no/publications/reports/2007/707.pdf>], erişim 16.7.2007.
- Pattie, C. J. & Johnston, R. J., 2001, "Routes to Party Choice: Ideology, Economic Evaluations and Voting at British General Election", *European Journal of British Political Research*, 39, pp. 373-389.

- Reilly, W. J., 1931, *The Law of Retail Gravitation*, The Knickerbocker Pres, New York.
- Schmenner, R. W., 1982, *Making Business Location Decisions*. Englewood Cliffs, Prentice Hall, New York.
- Shea, D., 1999, "The Passing of Realignment and the Advent of the "Base-Less" Party System", *American Politics Quarterly*, 27 (1), pp. 33-57.
- Von Thünen, J. H., 1966, *The Isolated Space*, Oxford.
- Von Beyme, K., 1985, *Political Parties in Western Democracies*, Aldershot, Gower.
- Wasserman, S. & Faust, K., 1994, *Social Network Analysis: Methods and Applications*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Weibull, J. W., 1980, "On the Numerical Measurement of Accessibility", *Environment and Planning A*, 12, pp. 53-67.
- Wilson, A. G., 1974, *Urban and Regional Models in Geography and Planning*. Chichester, John Wiley.
- _____, 1980, "Comments on Alonso's 'Theory of Movement'", *Environment and Planning A*, 12 (6), pp. 727-732
- Williams, H.C.W.L., 1977, "On the Formation of Travel Demand Models and Economic Evaluation Measures of User Benefit", *Environment and Planning A*, 9, pp. 285-234.